

КАРЛІНСЬКА Світлана,
к.е.н., доцент кафедри правового регулювання економіки
Харківського національного економічного
університету ім. С. Кузнеця; адвокат

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДСТАВНИЦТВА АДВОКАТОМ НЕПОВНОЛІТНЬОГО В СУДОВОМУ ПРОЦЕСІ

Життєві випадки бувають доволі різними, і доволі часто стається, що в суді необхідно захищати інтереси малолітньої або неповнолітньої дитини.

Відповідно до ст. 59 Цивільного процесуального кодексу права, свободи та інтереси малолітніх осіб віком до чотирнадцяти років, а також недієздатних фізичних осіб захищають у суді відповідно їхні батьки, усиновлювачі, опікуни чи інші особи, визначені законом.

Права, свободи та інтереси неповнолітніх осіб віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років, а також осіб, цивільна дієздатність яких обмежена, можуть захищати у суді відповідно їхні батьки, усиновлювачі, піклувальники чи інші особи, визначені законом. Суд може залучити до участі в таких справах неповнолітню особу чи особу, цивільна дієздатність якої обмежена.

Треба підкреслити, що перелік законних представників є вичерпним, тобто наприклад, бабуся або дідусь, або інші родичі, навіть якщо дитина проживає з ними і вони ту дитину виховують – не можуть бути її законними представниками, виключення будуть становити лише випадки, коли такі особи є опікунами дитини.

Тут наче все зрозуміло, це питання доволі детально розкрито в Цивільному процесуальному кодексі, в інших нормативно правових актах. Але зараз доволі багато випадків, коли через війну родити з дітьми виїхали за межі України з метою отримання тимчасового захисту.

Окрім того, залишаються все ще діти, які перебувають у зоні воєнних дій і збройних конфліктів. І. звичайно, що стосовно представництва таких дітей виникають деякі складнощі.

Дані питання дещо розкривається в змінах, які були внесені в Закон України «Про охорону дитинства», зокрема ст. 30-1 тощо. Зокрема, у разі переміщення, у тому числі за кордон з метою евакуації під час дії надзвичайного або воєнного стану в Україні, дітей зарахованих/власшованих на цілодобове перебування до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування, власшованих у сім'ю патронатних вихователів, керівники відповідних закладів, уповноважені ними працівники або інші особи, призначені органом опіки та піклування чи військовою адміністрацією / військово-цивільною адміністрацією за місцем розташування закладу, зокрема у разі усунення керівника або уповноваженого ним працівника від виконання обов'язків чи відсутності керівника або уповноваженого ним працівника, патронатні вихователі є законними представниками таких дітей (крім повноважень щодо вчинення від імені та в інтересах дитини правочинів, пов'язаних із житловими та майновими правами, надання згоди на усиновлення та зміну громадянства дитини) до повернення такої дитини в Україну або до її возз'єднання з сім'єю.

Подібне питання розкривається і в Законі України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту».

Згідно до ст. 1 даного Закону законні представники дитини, розлученої із сім'єю, – орган опіки та піклування, опікуни та піклувальники, призначені відповідно до законодавства України, прийомні батьки, батьки-вихователі, патронатні вихователі, адміністрація закладу охорони здоров'я, навчального або іншого дитячого закладу. Законні представники особи віком до вісімнадцяти років – один з батьків, усиновителів, дід чи баба, повнолітні брат чи сестра, опікуни чи піклувальники, призначені такими до прибуття в Україну, або інша повнолітня особа, яка до прибуття в Україну добровільно чи в силу звичаю країни походження взяла на себе відповідальність за виховання дитини.

З цим зрозуміло. Але залишається питання – чи може адвокат бути представником дитини в суді, і за яких умов.

Насправді відповідь на таке питання ми можемо знайти у роз'ясненні Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду у постанові у справі № 369/13467/20 від 16 червня 2021 року. В даному роз'ясненні Верховний Суд надає роз'яснення стосовно випадків, коли захисту потребує неповнолітня особа, яка досягла віку 14 років.

Так, відповідно до чинного законодавства неповнолітня особа, яка досягла 14-річного віку, може укладати договір з адвокатом виключно за згодою батьків (усиновлювачів) або піклувальників. Але, слід все ж таки враховувати, що відсутність згоди батьків (усиновлювачів)

або піклувальників не нівелює правових наслідків укладення договору та наділення адвоката повноваженнями (звичайно за винятком, коли суд визнає такий договір недійсним). Тобто, для осіб які вже досягли 14-ти років.

Щодо малолітньої особи, то адвокат має все ж таки надати суду докази наявності згоди її батьків на укладення договору про надання правничої допомоги.

Представництво адвокатом здійснюється на підставі Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Згідно до ст. 26 даного Закону адвокатська діяльність здійснюється на підставі договору про надання правничої допомоги. Документами, що посвідчують повноваження адвоката на надання правничої допомоги, можуть бути: 1) договір про надання правничої допомоги; 2) довіреність; 3) ордер; 4) доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правничої допомоги.

Також, варто згадати і про положення, визначені в ст.ст. 4, 5 Європейської конвенції про здійснення прав дітей.

У відповідності до ст. 4 5 Європейської конвенції про здійснення прав дітей дитина має право подавати особисто або через інших осіб чи органи клопотання про призначення спеціального представника під час розгляду судовим органом справ, що стосуються її у випадках, коли внутрішнє законодавство позбавляє суб'єктів батьківської відповідальності права представляти дитину в результаті виникнення у них конфлікту інтересів з останньою.

Згідно ст. 5 сторони розглядають можливість надання

дітям додаткових процесуальних прав у зв'язку з розглядом судовим органом справ, що стосуються дітей, зокрема:

а) права клопотати про одержання допомоги від відповідної обраної ними особи у висловленні ними своєї думки;

б) права клопотати самостійно або через інших осіб чи органи про призначення окремого представника, а у відповідних випадках - адвоката;

с) права призначити свого представника;

д) права здійснювати деякі або всі права сторін у такому процесі.

Отже, можемо зробити такий висновок, що в випадку коли дитині необхідна допомога представника адвоката у цивільному процесі – неповнолітня дитина якій вже виповнилося 14 років може самостійно обрати собі представника і укласти з адвокатом договір. Якщо ж мова йдеться про дитину віком до 14 років – то в такому випадку такий договір має бути укладений батьками, усиновлювачами, опікунам чи іншими особами, визначеними законом. І в разі, якщо така малолітня дитина не має можливості отримати згоду на укладання договору з адвокатом, або такі особи, які уповноважені законом бути представниками такої дитини не надають згоду, чи інтереси дитини і таких осіб не співпадають – в такому разі такий малолітній дитині слід звернутися до органів опіки та піклування, або до інших уповноважених на те державою органів, які будуть виступати законними представниками дитини, і відповідно, будуть мати повноваження укласти договір про надання допомоги з адвокатом.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України. Кодекс України; Кодекс, Закон від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n6461>
2. Про охорону дитинства. Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#n377>
3. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту. Закон України від 08.07.2011 № 3671-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17#Text>
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність. Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
5. Європейська конвенція про здійснення прав дітей. Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 25.01.1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_135#Text